žvyro, kurio apačia nebuvo pasiekta. Jame ištirti 3 atsidengusių duobių kontūrai. Viena iš duobių taip pat datuota XIV a. pabaiga–XV a. pradžia. Kitos dvi, suardant anksčiau aprašytus sluoksnius, buvo iškastos atitinkamai XVI–XVII a. ir XX a.

Perkasoje 12, apytiksliai 7 m² plote, po skaldos sluoksniu buvo fiksuotas tamsiai pilko griuveningo smėlio ir nedidelių akmenų sluoksnis. Akmenys aptikti ties H_{abs} 154,93–155,03 m lygiu (15–20 cm gylyje). Jie buvo sumesti be jokios tvarkos. Akmenys 15x10–27x20 cm dydžio, neaplipę skiediniu. Tarp akmenų rasta keletas žiestų šukių ir 4 plokštinių koklių fragmentai, kurie datuoti XVI a. pabaiga–XVII a. Sluoksnyje taip pat gausu stambių griuvenų, tarp kurių dominuoja plokštinių čerpių dalys. Čerpės buvusios 18,5 cm pločio, 2,3–2,5 cm storio, užapvalintais galais. Dalis jų turėjo išlikusius trikampius gūbrius. Vidinės jų pusės su braukomis. Tamsiai pilkame smėlio sluoksnyje radinių, kuriuos būtų galima susieti su XIX–XX a. pilyje vykdytais statybos darbais, nerasta. Sluoksnis datuotas XVI–XVII a. Perkasa tirta iki projektinio 40–50 cm gylio, tad sluoksnio apačia nebuvo pasiekta.

Apibendrinant tyrimų rezultatus galima teigti, kad, nepaisant XX a. II pusėje atliktų tyrimų ir vykdytų terasos paviršiaus lyginimo darbų ar inžinerinių tinklų tiesimo, centrinių rūmų terasoje fragmentiškai yra išlikęs vertingas archeologinis sluoksnis.

The 2021–2022 Trakai Island Castle investigation

The TIM 2021 excavation (17 trenches totalling 288.88 m²) at the site of footpaths and a ramp on the terrace of the castle's central palace (Figs. 1, 2) were conducted to a predetermined depth of 1.4–1.5 m at the ramp site (excavations 1–5) and up to 40–50 cm at the footpath sites (excavations 6–17). The majority of the trenches (3–7, 9–10, 13–17) revealed 20th-century disturbances or a layer of coarse rubble from the destruction of the castle walls. Trenches 1, 2, 8, 11, and 12 yielded a 14th–17th-century cultural layer containing abundant sherds of household pottery, metal artefacts, and coins (Figs. 3, 4).

Trench 1 yielded, atop the former ground's surface, a charcoaly layer that should be connected with the initial construction stage of the castle, which burned down before its completion. The stratigraphy and radiocarbon dating allow the layer to be dated to the 14th century. Trenches 8 and 11 revealed a 20–35 cm thick layer of dark grey gravelly sand, the late 14th–17th-century surface of the central palace's terrace.

Justinas Račas

Tyrimai Pilininko namo kieme Vilniuje 2021–2022 m.

KPIP UAB „Virmalda" užsakymu 2021 m. lapkritį–2022 m. lapkritį tęsė 2019 m. pradėtus detaliuosius tyrimus (*ATL 2019 metais*, 2020, p. 148–157) Vilniaus Žemutinės pilies teritorijoje, Arsenalo g. 1, sklype priešais Pilininko namą (UK 24707) ir Gedimino kalno V atraminę sieną. Tyrimai tęsti po technologinės pertraukos. 2021–2022 m. tirta 12 perkasų (jų numeracija nuo 2019 m. tęstinė), kurių bendras plotas sudarė 352,55 m². Taip pat tirti 6 šurfai (bendras 63 m² plotas) (1 pav.).

Šurfas 3 tirtas lietaus nuotekų trasos vietoje. Jis 3x3 m dydžio. Šurfe nuo pat paviršiaus fiksuotas stambių griuvenų, gelžbetoninių blokų dalių ir akmenų sluoksnis, datuojamas XX a. viduriu. Jis tęsiasi iki 2–2,3 m gylio. Nuo šio

1 pav. Tyrinėtos vietos planas: 1 – tirtų šurfų vietos; 2 – perkasos; 3 – medinės struktūros, 4 – mūrinės struktūros. J. Račo brėž.

Fig. 1. A plan of the investigation: 1 – test pits; 2 – trenches; 3 – wooden structures; 4 – brick structures.

gylio (H_{abs} 90,00 m) prasideda archeologiškai vertingas kultūrinis sluoksnis, datuojamas XVII–XVIII a. Maždaug nuo 2 m gylio į tiriamą plotą pradėjo skverbtis gruntiniai vandenys, tad 3,5 m gylis buvo pasiektas tik dalyje šurfo.

Šurfas 4 tirtas lietaus nuotekų trasos vietoje. Jis irgi 3x3 m dydžio. Po velėnos sluoksniu prasidėjo pilkos spalvos žemių sluoksnis su pavienėmis griuvenomis. Nuo 70 cm gylio PR kampe fiksuotas iš 10–15 cm dydžio netašytų lauko akmenų sudėtas 1,3x0,8 m dydžio grindinio fragmentas, datuojamas XX a. viduriu. Centrinėje šurfo dalyje aptikti du komunikacijų vamzdžiai, besitęsiantys už tirto ploto ribų R–V kryptimi. Perkasoje iki 2 m gylio kasamas pilkos spalvos grunto sluoksnis, kuriame aptikta XIX–XX šiukšlių. Dalyje šurfo įsigilinta iki 2,45 m gylio (H_{abs} 89,55 m), kur ypač gausiai pradėjo kauptis vanduo ir prasidėjo pilkos spalvos smėlio sluoksnis, datuojamas XVIII a.

Šurfai 5 ir **7** tirti iki 3,2–4,7 m gylio (H_{abs} 89,30–89,50 m) būsimų nuotekų šulinių vietoje. Juose fiksuoti tamsių žemių sluoksniai susidarė XX a. II pusėje, kai buvo tvarkoma 1960–1964 m. A. Tautavičiaus tyrimų vieta, o tai paaiškina, kodėl šiame sluoksnyje praktiškai neaptinkama radinių.

Šurfas 6 tirtas būsimų nuotekų ir lietaus nuotekų šulinių vietose. Jis 6x3 m dydžio (sujungti du 3x3 m dydžio šurfai). Paviršiniai iki 1 m gylio esantys smėlio, žvyro ir paviršinio akmenų grindinio sluoksniai suformuoti tvarkant šią teritoriją XX a. pabaigoje–XXI a. pradžioje. 1 m gylyje šurfo PV dalyje fiksuotas 3x1,3 m dydžio iš 10–15 cm dydžio akmenų klotas grindinys, kuris tęsiasi už tirto ploto ribų PV, P ir V kryptimis. Šį pirmąjį grindinio sluoksnį A. Tautavičius ankstesnių tyrimų metu datavo XVII a. pabaiga–XVIII a. pradžia.

Šurfo ŠR dalyje fiksuotas lietaus nuotekų šulinys, po juo aptiktas paklotas cementbetonio vamzdis, kurio iškasa suardė beveik visą šioje dalyje buvusį kultūrinį sluoksnį. Dėl nuolat besikaupiančio gruntinio vandens ir labai nestabilaus grunto nebuvo tiriama giliau, padarytas kasinys ties ŠV sienele centrinėje šurfo dalyje. Čia nuo 2,3 m gylio (H_{abs} 90,30 m) fiksuota durpingo sluoksnio pradžia. Jame radinių neaptikta, tačiau remiantis analogija šalia, tai turėtų būti XVI–XVII a. datuojamas sluoksnis.

2 m gylyje (H_{abs} 90,90 m) šurfo dalyje tarp šulinio ir grindinio buvo aptikta medinė konstrukcija, besitęsianti ŠV–PR kryptimi už tirto ploto ribų. Tarpas tarp šios konstrukcijos ir grindinio buvo užpildytas ne griuvenomis, o tamsiai pilkų durpingų žemių sluoksniu su XVI–XVII a. radiniais. Šalia sienos, 2,4 m gylyje,

aptiktos dar vieno 1,2x0,6 m dydžio žemėjančio ŠR kryptimi grindinio liekanos. Likusioje šurfo dalyje buvo padarytas įgilinimas ties medine konstrukcija. Jame fiksuota, kad konstrukcija tęsiasi giliau nei 2,6 m, sudaryta mažiausiai iš 5 rąstų. Atlikus dendrochronologinius tyrimus nustatyta, kad rąstai konstrukcijai kirsti 1776 m. rudenį–1777 m. pavasarį.

Šurfas 8 tirtas būsimo lietaus nuotekų šulinio vietoje. Jis 3x3 m dydžio. Po velėnos sluoksniu prasidėjo pilkų smėlingų žemių sluoksnis su smėlio tarpsluoksniais ir XX a. šiukšlėmis. Iki 1,9 m gylio fiksuoti elektros kabelių, šalia esančių šulinio ir jo vamzdžių suardyti sluoksniai. 1,9 m gylyje aptikti du 30–40 cm skersmens vamzdžiai, vedantys į šulinį. Kiti jų galai tęsiasi R ir PR kryptimi už tirto ploto ribų. Nepavykus pasiekti suardyto sluoksnio apačios centrinėje dalyje R kampe buvo tirtas 1x1 m dydžio kasinys. Jame fiksuota, kad nuo 2,5 m gylio (H_{abs} 89,25 m) prasideda pilko suplauto smėlio sluoksnis, kuriame aptikta pavienių žiestos keramikos fragmentų, datuojamų XVIII a.

Perkasa 2 tirta 2019 m. tirtos perkasos 2 plote. Bendras perkasos plotas 11,3 m^2. Perkasa tiriama nuo 2019 m. projektinio 1,6 m tyrimų lygio iki projektinio būsimos nužemintos kiemo dalies gylio dar 20 cm (iki H_{abs} 92,50 m). Šiame gylyje fiksuotas smėlingas pilkos spalvos gruntas, datuojamas XVIII a.

Perkasa 5 tirta 2019 m. tirtos perkasos 5 plote. Bendras perkasos plotas 20 m^2. Ji tiriama nuo 2019 m. fiksuoto projektinio 2,15 m tyrimų gylio. Toliau buvo tiriamas tamsių žemių sluoksnis, datuojamas XVI–XVII a. Pasiekus 50 cm gylį perkasoje pradėjo kauptis gruntiniai vandenys, P dalyje aptiktas pilko smėlio su tamsesniais tarpsluoksniais sluoksnis be radinių. Nuo 60 cm gylio smėlio sluoksnis prasidėjo visame perkasos plote. Šiame gylyje (jų viršaus altitudės H_{abs} 91,25–91, 54 m) buvo aptiktos medinės struktūros (2 pav.). Š dalyje mediniai rąstai sudėti vienas ant kito lygiagrečiomis linijomis ŠV–PR kryptimi. Jie tęsiasi už tirto ploto ribų, po buvusių vartų mūrine konstrukcija ir giliau nei projektinis gylis. Centrinėje dalyje

2 pav. Perkasoje 5 fiksuotos medinių pastatų konstrukcijos iš Š. J. Račo nuotr.

Fig. 2. Wooden building structures uncovered in Trench 5, as seen from the N.

aptikta struktūra sudarė pastato kampo formą. Pastato dydis neaiškus, jis orientuotas ŠV–PR kryptimi. Struktūra sudėta iš bent 3 eilių rąstų, kurių skersmuo siekia iki 25 cm. Į P nuo pastato fiksuota dar viena rąstinė konstrukcija, tik šį kartą jau lygiagreti aptikto pastato PV sienai. Ši tęsiasi už tirto ploto ribų PV–ŠR kryptimi. Perkasa tirta iki projektinio 3 m gylio (H_{abs} 91,00 m).

Smėlio sluoksnis virš šių struktūrų ir aplink jas galėtų būti siejamas su Pilininko namo statybomis, todėl turėtų būti datuojamas XV a. pradžia. Iki to laiko turėjo egzistuoti aptiktas pastatas. Atlikus dendrochronologinius tyrimus nustatyta, kad medžiai nebuvo kirsti vienu metu. Rąstas 1 kirstas 1376 rudenį–1377 m. pavasarį, rąstas 2 – 1389 rudenį–1390 m. pavasarį, rąstas 3 – 1261 m. vasarą. Tikėtina, kad rąstai priklauso skirtingu laiku statytoms konstrukcijoms arba buvo panaudoti kaip antrinė statybų žaliava. Bet kuriuo atveju šioje dalyje stovėjusių pastatų vėlyviausia data yra XIV a. pabaiga.

Perkasa 7 tirta 2019 m. tirtos perkasos 7 ir iš dalies perkasos 5 plote, buvusių atraminių sienelių vietoje dėl reikalingo pagilinimo iki būsimo kiemo lygio. Ji netaisyklingos formos, 24,5 m^2 ploto. Perkasos paviršinis sluoksnis nukastas iki 2019 m. paliktų atraminių sienelių 1,5 m (H_{abs} 92,65 m) lygio. Tuomet pradėtas tirti tamsių žemių su pavienėmis griuvenomis sluoksnis, datuojamas XVIII a. Nuo 20 cm gylio (1,7 m gylio) griuvenų sumažėja, sluoksnis pasidaro šiek tiek tamsesnis. Jis datuojamas XVII–XVIII a. I puse. Sluoksnis tirtas iki 50–60 cm (2 m nuo buvusio paviršiaus) gylio, kai buvo pasiektas projektinis H_{abs} 92,20 m lygis.

Perkasa 10 tirta 2019 m. tirtos perkasos 10 plote, būsimoje nuotekų trasos vietoje. Bendras perkasos plotas 21,5 m^2. Ji orientuota ŠR–PV kryptimi. Perkasos paviršinis sluoksnis nukastas iki 2019 m. tyrimų gylio (2,4 m). Giliau buvo tiriamas drėgno supilto smėlio su tamsesniais tarpsluoksniais sluoksnis, datuojamas XV a. pabaiga–XVI a. pradžia. Perkasoje įsigilinta iki projektinio 2,9 m gylio (H_{abs} 91,20 m).

2019 m. aptiktas įėjimas į rūsį po Pilininko namo Š dalimi. Pritaikant muziejaus reikmėms šioje vietoje turėjo būti įrengiamas keltuvas neįgaliesiems ir ūkinės patalpos, todėl čia buvo vykdomi detalieji tyrimai ištiriant **perkasą 11**. Nesant tikslios informacijos, kokio dydžio galėtų būti rūsys ir koks jo konstrukcijų išlikimo laipsnis, tyrimai pradėti pirmojo aukšto patalpoje atkarpomis nuo Š sienos, įsigilinant iki 0,8–1 m gylio. Keliais etapais tyrimų plotas buvo praplėstas, kol pasiekta siena, skirianti dviejų rūsio patalpų ribas. Bendras tirtas plotas siekė 38,85 m^2.

Perkasos Š ir R dalyse apie 1 m gylyje nuo buvusio pirmo aukšto paviršiaus išryškėjo buvusio rūsio skliauto dalys. Centrinėje dalyje skliautas neišlikęs. Norint išsaugoti geriau išlikusią skliauto P pusę buvo padaryti išramstymai, o skliauto Š dalis buvo atskilusi ir, kol vyko diskusijos dėl jos išsaugojimo, buvo tiriama tik centrinė rūsio dalis, kurioje nebuvo likę skliauto. Centrinėje dalyje iki 1,5 m gylio fiksuoti rūsio užpylimo sluoksniai susidarė XIX a. Nuo išlikusio skliauto apatinės ribos prasidedantis tamsių žemių su griuvenų tarpsluoksniais sluoksnis datuojamas XVIII a. II puse. Jis tęsėsi beveik iki apačios rūsio, kuriame fiksuotas 10–20 cm storio pilko smėlio sluoksnis, po kuriuo prasidėjo grindinys, grįstas 10–30 cm dydžio neskaldytais akmenimis.

Rūsys visiškai ištirtas iki grindinio, kuris pasiektas maždaug 3,2 m nuo buvusio pirmo aukšto patalpos grindų lygio (3 pav.). Grindinys dėtas iš 10–30 cm dydžio akmenų, praardytas ties įėjimu PV dalyje ir ŠV bei PV kampuose. PV dalyje suformuotas atskiras skliautas patekti

3 pav. Perkasoje 11 aptiktas rūsys pasiekus jo dugną iš V. J. Račo nuotr.

Fig. 3. The cellar discovered in Trench 11, after reaching its floor, as seen from the W.

į lauką. Virš jo fiksuotos permūryto šviesłangio liekanos. V sienoje, į Š nuo įėjimo, aptiktas nebaigtas formuoti arba performuotas 1,5x1,2 m dydžio šviesłangis.

Iš rūsio struktūrų panašu, kad jis turėjo kelis gyvavimo etapus. Vienas jų, ankstyvesnis, buvo su medine perdanga ir stačiomis sienomis. Jis galbūt sutampa su namo statybos laikotarpiu XVI a. Vėliasniame etape suformuoti skliautai, juos įkertant į sienas, bet, matyt, jų konstrukcija nebuvo pakankamai tvari ir tam tikru metu, greičiausiai XVII a. pabaigoje–XVIII a. pradžioje, skliautas įgriuvo. Kadangi centrinės skliauto dalies plytinių dalių neaptikta, jos panaudotos kitur, o rūsio ertmė XVIII a. II pusėje tarnavo kaip šiukšlių duobė. Joje aptikta daug buitinės keramikos ir kitų radinių.

Perkasa 12 tirta tarp anksčiau tirtų perkasų 6 ir 7, nužeminamo kiemo paviršiaus vietoje. Bendras perkasos plotas 18,5 m^2. Ji pradėta tirti nuo ankstesnių tyrimų metu pasiekto 1,3 m gylio (H_{abs} 92,80 m). Didelę perkasos dalį užima ankstesniais metais fiksuotas mūras M6, tad buvo gilinamasi tik jo aplinkoje. Š dalyje iki projektinio 1,8 m gylio buvo kasamas tamsių žemių sluoksnis, datuojamas XVII a. pabaiga–XVIII a. P dalyje po plonu pilkų smėlingų žemių sluoksniu prasidėjo supilto smėlio su tamsiais tarpsluoksniais sluoksnis, kuris turėtų būti datuojamas XVII a. Perkasa tirta iki projektinio 1,8 m gylio (H_{abs} 92,30 m).

Perkasa 13 tirta būsimos nužemintos kiemo dalies vietoje. Bendras jos plotas 19,5 m^2. Mechanizuotai nukastas paviršinis supiltas žemių sluoksnis iki 80 cm gylio, kuriame fiksuotas tamsių žemių sluoksnis, datuojamas XVIII–XIX a. 1,2 m gylyje prasidėjo šviesių žemių smėlingas sluoksnis, datuojamas XVIII a. Jis tęsiasi giliau tirto ploto projektinio gylio. Tik šiame sluoksnyje nuo 1,6 m gylio (H_{abs} 92,20 m) fiksuotas kalkių skiedinio sluoksnis, kuriame aptiktas akmenų metinys, sudarytas iš 15–25 cm skersmens akmenų, sumestų vienu sluoksniu be tvarkos. Tarpai tarp akmenų užpildyti rupiu kalkių skiedinio sluoksniu. Struktūros dydis 1,6x0,8 m, ji orientuota ŠV–PR kryptimi. ŠR kryptimi nuo struktūros tęsiasi 2 m ilgio 20 cm (vieno akmens) pločio struktūros

tęsinys. Tarpuose tarp akmenų aptikta plytų nuolaužų. Struktūros paskirtis iki galo nėra aiški, galbūt tai medinio pastato pamatas. Pilkas smėlingas sluoksnis datuojamas XVII–XVIII a. Jis tęsiasi giliau nei projektinis 1,8 m (H_{abs} 92,00 m) gylis.

Perkasa 14 tirta būsimos nužemintos kiemo dalies vietoje. Bendras jos plotas 22,9 m^2. Mechanizuotai nukastas paviršinis supiltas žemių sluoksnis iki 80 cm gylio, kuriame fiksuotas tamsių žemių ir griuvenų sluoksnis, datuojamas XVIII–XIX a. Nuo 1,2 m gylio perkasoje kasamas rudų žemių sluoksnis, datuojamas XVIII a., nuo 1,5 m gylio prasideda pilkos spalvos smėlingas sluoksnis, datuojamas XVII–XVIII a. Jis tęsiasi giliau nei projektinis 2 m (H_{abs} 92,00 m) gylis.

Perkasa 15 tirta būsimos nužemintos kiemo dalies vietoje. Bendras jos plotas 24,5 m^2. Mechanizuotai nukastas paviršinis supiltas žemių sluoksnis iki 80 cm gylio. Jame fiksuotas griuvenų sluoksnis, datuojamas XIX a. Po juo prasideda tamsių žemių sluoksnis, datuojamas XVIII–XIX a. Nuo 1,2 m gylio kasamas rudų žemių sluoksnis, datuojamas XVIII a. Š dalyje jis tamsesnės spalvos, su daugiau degėsių. Nuo 1,5 m gylio perkasoje prasideda pilkos spalvos smėlingas sluoksnis, datuojamas XVII–XVIII a. 1,7 m gylyje (H_{abs} 92,35 m) aptiktas mūras. 1,9 m ilgio jo dalis orientuota ŠR–PV kryptimi, tęsiasi už tirto ploto ribų ŠR kryptimi, kita dalis orientuota PR–ŠV kryptimi, tęsiasi už tirto ploto ŠV kryptimi. PR dalyje ties perkasos sienele mūras nuardytas, jo ilgis siekia 4,3 m. Mūras sumūrytas iš 10–15 cm skersmens akmenų, rištų rusvos spalvos skiediniu. Mūro plotis siekia 50 cm. Pilko smėlio sluoksnis tęsiasi giliau nei projektinis 2 m gylis (H_{abs} 92,00 m).

Perkasa 16 tirta būsimos nužemintos kiemo dalies vietoje. Bendras jos plotas 21,8 m^2. Perkasa iš dalies sutampa su 2018 ir 2019 m. tyrimų plotais. Mechanizuotai nukastas paviršinis supiltas žemių sluoksnis iki 80 cm gylio. Jame fiksuotas griuvenų ir tamsių žemių sluoksnis, datuojamas XIX a., ir anksčiau tirtų plotų perkasimai. Nuo 40 cm gylio perkasos Š dalyje aptikta ankstesnių tyrimų metu fiksuota buvusių vartų vedančių link Šv. Onos ir Barboros bažnyčių teritorijos V atrama. Nuo 1 m gylio prasideda tamsių žemių sluoksnis, datuojamas XVIII–XIX a., nuo 1,3 m gylio – rusvo grunto su griuvenomis žemių sluoksnis, datuojamas XVIII a. Šiame sluoksnyje 1,7 m gylyje (H_{abs} 92,45 m) perkasos P dalyje aptikti mūro fragmentai, besitęsiantys už perkasos 15 ribų. 3 m ilgio 50 cm pločio mūro fragmentas, orientuotas ŠV–PR kryptimi, tęsiasi už tirto ploto ribų ŠV kryptimi. PR dalyje jis pasisuka PR kryptimi ir išplatėja iki 80 cm. Šioje vietoje virš mūro buvo degėsių – pelenų sluoksnis, todėl tai galbūt krosnies pado vieta. Jis mūrytas iš raudonos spalvos molio plytų, fiksuoti išlikusių plytų dydžiai 27–28 x14–15x5–7 cm. Išorinė mūro dalis sumūryta iš 20–25 cm skersmens apvalių akmenų, rištų rusvu kalkių skiediniu. Nuo 1,8 m gylio prasideda pilko smėlingo grunto sluoksnis, datuojamas XVII–XVIII a. Jis tęsiasi giliau nei 2 m (H_{abs} 92,00 m), kur pasiektas projektinis perkasos gylis.

Perkasa 17 tirta būsimos nužemintos kiemo dalies vietoje. Bendras jos plotas 23,4 m^2. Mechanizuotai nukastas paviršinių žemių sluoksnis iki 80 cm gylio. Nuo šio gylio prasideda XIX a. datuojamas griuvenų sluoksnis, kuris tęsiasi iki 1,1 m gylio, kai prasideda tamsių žemių sluoksnis, datuojamas XVIII–XIX a. Jis baigiasi 1,5 m gylyje, čia prasideda pilko smėlingo grunto sluoksnis su tamsesniais tarpsluoksniais, datuojamas XVII–XVIII a. Šiame sluoksnyje (H_{abs} 92,45 m) buvo aptiktas mūras, besitęsiantis iš perkasos 16 ŠV kryptimi. Mūro storis 50 cm. Perkasoje jis tęsiasi 95 cm ir pasisuka PV kryptimi, kur tęsiasi 3,3 m ir

patenka po perkasos PR sienele. Mūras mūrytas iš 10–20 cm skersmens akmenų. Pasitaikė ir pailgų 30x20x10 cm dydžio akmenų, ypač išorinėje mūro dalyje. Nuo 1,75 m gylio perkasoje prasidėjo pilkas smėlingas sluoksnis ir pradėjo kauptis gruntiniai vandenys. Perkasa tirta iki projektinio 1,9 m gylio (H_{abs} 92,00 m), pilkas sluoksnis tęsiasi giliau nei šis gylis.

Perkasa 18 tirta būsimos nužemintos kiemo dalies ir nuotekų trasos vietoje. Bendras jos plotas 107 m^2. Perkasa iš dalies persidengia su ankstesnių metų perkasos 9 praplėtimu. Mechanizuotai nuimtas sluoksnis iki 80 cm gylio. Perkasos ŠR dalyje fiksuotas XX a. pradžia datuojamas lietaus nuotekų kolektorius, kurio dalis buvo aptikta 2019 m. tyrimų metu. Perkasos PV dalyje nuo 50 cm gylio aptikta 2,5 m pločio šiluminė trasa, uždengta gelžbetonio plokštėmis. Ji tęsėsi į ŠV ir PR. Sluoksniai po ja suardyti iki 1,2 m gylio. Likusioje perkasos dalyje nuo 80 cm gylio aptiktas tamsių žemių sluoksnis, datuojamas XVIII–XIX a. Nuo 1,1 m gylio perkasos PR dalyje fiksuotas permaišyto smėlio sluoksnis, 1,2 m gylyje pasiektas pilkšvo smėlio įžemis. Likusioje dalyje buvo kasamas rusvo grunto sluoksnis, datuojamas XVIII a., kuris tęsiasi iki 1,4 m gylio. Įžemis beveik 45° laipsnių kampu žemėjo ŠV kryptimi. Virš jo aptikti supilto ir permaišyto smėlio sluoksniai, kurių storis centrinėje dalyje siekia per 2 m. Perkasos V dalyje nuo 1,8 m gylio prasideda pilko smėlingo grunto su organika sluoksnis, datuojamas XVII–XVIII a. Pasiekus projektinį 2 m (H_{abs} 92,00 m) gylį buvo tiriama tik centrinė perkasos dalis, kur bus klojama nuotekų trasa. Iki 3 m gylio čia buvo fiksuotas permaišyto smėlio sluoksnis ir žemėjantis įžemio šlaitas. Būsimos nuotekų trasos vieta ištirta iki įžemio. Perkasoje ties PV sienele būsimo nuotekų šulinio vietoje padarytas 3x3 m dydžio praplėtimas. Šioje dalyje po pavir-

4 pav. Perkasoje 11 aptikti radiniai: 1 – plokštinis koklis, XVIII a.; 2 – karūninis koklis, XVII–XVIII a.; 3, 4 – lėkščių pakraštėliai, XVII–XVIII a.; 5, 6 – granito plokštės fragmentai su iškaltomis raidėmis XVI–XVIII a. D. Žvirblio nuotr.

Fig. 4. Finds from Trench 11: 1 – a panel stove tile (Blattkachel), 18th century; 2 – a crown stove tile (Kranzkachel), 17th–18th centuries; 3, 4 – plate rims, 17th–18th centuries; 5, 6 – fragments of a granite panel with engraved letters from the 16th–18th centuries.

šiniais sluoksniais taip pat pasiektas supilto smėlio sluoksnis, kuris buvo tiriamas iki 3 m gylio. Apatinėje dalyje fiksuotas ŠV kryptimi žemėjantis pilko smėlio įžemio sluoksnis. Supilto smėlio sluoksnis buvo be radinių, aptikti tik pavieniai plytų nuolaužų gabalėliai. Galbūt tai yra XVI a. sluoksnis, susijęs su Pilininko namo ar atraminės sienos įrengimu formuojant naują kalno šlaitą ir taip padidinant buvusio kiemo plotą ir pakeliant jo lygį.

Iš viso detaliųjų tyrimų metu Pilininko namo aplinkoje tirtas 352,55 m^2 plotas. Iki 3 m gylio buvo XVI–XIX a. datuojami kultūriniai

sluoksniai. Perkasoje 5 aptiktos medinės konstrukcijos gali būti datuojamos XVI a. Perkasose 15–17 aptikti mūriniai pamatai, priklausę vienam pastatui. Pastatas galėjo būti 4x4 m dydžio, datuojamas XVII–XVIII a. Perkasose nuo 1,7 iki 3 m gylio fiksuoti pilko smėlio ir supiltiniai sluoksniai gali būti siejami su Pilininko namo statybomis ir bendru kiemo priešais jį lygio pakėlimu. Perkasos 11 vietoje aptiktas Pilininko namo rūsys, kuris buvo užverstas XVIII a. viduryje–II pusėje.

Iš viso žvalgomųjų tyrimų metu buvo tirti 6 plotai – 63 m^2 plotas. Kadangi teritorijoje nuo 1,5–2 m gylio vyravo labai aukšti gruntiniai vandenys, o viršutiniai sluoksniai sudaryti iš supiltinio grunto, dėl darbų saugos buvo tiriama daugiausia iki archeologiškai vertingo sluoksnio pradžios. Įžemis nebuvo pasiektas nė viename šurfe, bet nustatytas kultūrinio sluoksnio slūgsojimo gylis, kuris reikalingas ateities darbų pobūdžiui nustatyti.

Išsiskiria perkasoje 11 (buvusio rūsio vietoje) aptikti radiniai, atspindintys XVII a. pabaigos–XVIII a. I pusės Vilniaus Žemutinės pilies gyvenimą (4 pav.). Rūsio užpilde aptikta nemažai dekoruotų stiklo taurių dalių, importuotų indų ir lėkščių liekanų, didelė kolekcija sveikų ir beveik sveikų koklių. Iš tyrimų medžiagos galima susidaryti vaizdą ir apie to laikotarpio virtuvės reikmenis, nes rasta įrankių, virimo puodų, dubenų ir lėkščių dalių.

Kieme tirtose perkasose daugeliu atvejų fiksuotas XVII–XVIII a. datuojamas kultūrinis sluoksnis. Giliau esantys sluoksniai nepasiekti. Šioje dalyje aptikta nemažai architektūrinių detalių (4:7, 8 pav.), rodančių griovimo ir pertvarkymo darbus Pilininko name ir aplinkinėse galerijose. Smiltainio ir granito dirbiniai labai panašūs į aptiktus Valdovų rūmų teritorijoje, o tai rodo šios vietos svarbą bendrame Žemutinės pilies kontekste. XVII–XVIII a. laikotarpį

5 pav. Perkasose 7, 14, 17 aptikti radiniai: 1 – auksinis auskaras su ametisto kristalais, XVI–XVII a.; 2 – pypkės kotelis, XVII a.; 3–5 – pypkių galvutės, XVII–XVIII a.; 6 – lovinė glazūruota čerpė, XVI–XVII a.; 7, 8 – architektūrinės detalės, XVI–XVIII a. D. Žvirblio nuotr.

Fig. 5. Finds from Trenches 7, 14, and 17: 1 – a gold earring with amethysts, 16th–17th centuries; 2 – a pipe stem, 17th century; 3–5 – pipe bowls, 17th–18th centuries; 6 – a glazed pan and cover roof tile, 16th–17th centuries; 7, 8 – architectural elements, 16th–18th centuries.

atspindintys puošnūs pypkių koteliai ir galvutės demonstruoja importo ryšius su užsienio teritorijomis. Iš ypatesnių radinių galima paminėti perkasoje 7 aptiktą auksinį auskarą su ametisto kristalais (5:1 pav.). Tokių puošnių, bet labai smulkių dirbinių aptikimas dar kartą parodo tyrimuose naudojamų sijoklių naudą.

Archeologinių tyrimų metu surinkti radiniai perduoti saugoti į LNM.

The 2021–2022 investigation in the courtyard of the Castellan's House in Vilnius

The KPIP, after a hiatus in 2021–2022, continued its investigation with the excavation of 12 trenches (totalling 352.55 m^2) and 6 test

pits (63 m^2) (Fig. 1), the numeration continuing that used in 2019, on the plot at Arsenalo St. 1, which is on the grounds of Vilnius Lower Castle and opposite the Castellan's House and the W retaining wall of Gediminas Hill.

Trenches 2, 7, and 12–18 were excavated to a variable predetermined depth at the courtyard site and yielded cultural layers as old as the late 17th–18th centuries and containing typical finds: pottery, structural ceramics (stove and roof tiles), etc. Trenches 15–17 revealed the foundation of a late 17th-century building that stood alongside the path to the Church of Sts Anne and Barbara.

Trenches 5, 10 and part of 18 were excavated at the site of utility lines and yielded the remains of former wooden structures (Fig. 2) and cultural layers as old as the 16th century.

The structures revealed in Trench 11 at the site of a collapsed cellar inside the building show that the cellar had several stages of existence. During an earlier one, perhaps during the house's construction in the 16th century, it had a wooden roof and vertical walls. The later brick vaulting with ends set into the walls eventually collapsed, most likely in the late 17th – early 18th century (Fig. 3). Because no bricks from the central part of the vaulting were found, they must have been used elsewhere and the cellar was used in the second half of the 18th century as a rubbish pit, which yielded a large quantity of household ceramics and other finds (Fig. 4) from the Castellan's house and the surrounding area.

The investigation in the courtyard area yielded typical finds characteristic of the 17th–18th centuries (Fig. 5), but those from Trench 11 (in the former cellar) reflect life in the Lower Castle during the late 17th – first half of the 18th century (Fig. 5).

Test pits were excavated at the site of future utility line access shafts. Test Pits 3–4, 6, and 8 were excavated down to the 17th–18th-century layer, but Test Pits 5 and 7 yielded only a backfill layer left by Tautavičius' mid-20th-century investigation.

Dalia Vaičiūnienė

Pilaitės piliavietė

2022 m. KPIP tęsė 2021 m. D. Kiniulio pradėtus detaliuosius tyrimus Pilaitės piliavietėje (UK 5645) (*ATL 2021 metais*, 2022, p. 171–176). Detalieji tyrimai Pilaitės piliavietėje buvo vykdomi moksliniais tikslais, siekiant išsiaiškinti rūmų išplanavimą, jų išlikimo laipsnį ir pratęsti 2021 m. vykdytų tyrimų metu aptiktos koplyčios su laidojimo rūsiu tyrimus.

Perkasa 1 tirta 2021 m. tyrimų metu lokalizuotoje rūmų vietoje, rūmų centre. Perkasos dydis 8,3x4 m (33 m^2 plotas). Joje atkasti Š ir P rūmų pamatų fragmentai ir jas jungianti 5,72 m ilgio vidinė rūmų siena. Perkasoje atidengta buvusios krosnies vieta ir grindinių fragmentai (1, 2 pav.). Plote rasta daug buitinės keramikos, koklių, statybinės keramikos fragmentų, metalo ir stiklo dirbinių fragmentų. Rastos dvi monetos: 1570 m. dvidenaris ir 1665 m. šilingas.

Perkasa 2 tirta piliavietės kalvos ŠV pašlaitėje, žemutinės terasos kampe. Tyrimų metu ištirta likusi 2021 m. netirta ŠR koplyčios su laidojimo kripta po ja dalis. Ištirtas 17,2 m^2 plotas. Atidengtoje ŠR kriptos sienoje matomas buvusių arkinių lubų kontūras (3 pav.). Koplyčia buvusi 6x5 m dydžio (4 pav.). Kriptoje rasti palaikai suardyti koplyčios ardymo metu. Tarp padrikai išmėtytų kaulų rasta karsto kniedžių, karsto audinio fragmentas, keletas keramikos šukių, langų stiklų fragmentų. Atliktų antropologinių ir radiokarboninių tyrimų rezultatai pateikti sujungiant 2021 m. ir 2022 m. tyrimų medžiagą.